

Józef Magnuszewski

Karel Krejčí

Biuletyn Polonistyczny 23/1-2 (75-76), 135-141

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Komisji Rzecznawców Filologii Polskiej, w r. 1969 został powołany na przewodniczącego Zespołu Rzecznawców do Spraw Planów i Programów Studiów Wyższych Szkół Nauczycielskich.

Obok tego prowadził żywą działalność społeczno-polityczną: w latach 1965-1972 był posłem na sejm z ramienia Stronnictwa Demokratycznego oraz znanym w Krakowie radnym i działaczem Frontu Jedności Narodu.

Dorobek życia prof. Jodłowskiego przedstawia się bogato i różnorodnie; do ostatnich lat systematycznie i pracowicie pomnażany i rozwijany, służy młodszemu pokoleniom.

Był prof. Stanisław Jodłowski człowiekiem wielkiej dobroci i łagodności. Życzliwy i opiekuńczy wobec młodszych kolegów i uczniów, zachęcał ich do pracy słowami i własnym przykładem. Zawsze sprawiedliwy, stwarzał w kierowanych przez siebie placówkach atmosferę spokoju i przyjaźni, tak bardzo pracy sprzyjającą. Zapisał się trwale w pamięci tych, którzy go znali.

Prof. dr Zofia Kurzowa

KAREL KREJČÍ

(20 VIII 1904 – 26 VI 1979)

Strata, jaką wraz ze zgonem Karola Krejčego poniosła humanistyka czeska, jest i dla nas szczególnie bolesna. Zmarły cieszył się w sferach międzynarodowych dużym uznaniem jako badacz literatur słowiańskich, a przy tym zdobył sobie opinię czołowego polonisty zagranicznego. Toteż w niniejszym wspomnieniu wypada przede wszystkim uwzględnić polonistyczny aspekt jego działalności.

Rozpoczynając w 1923 r. studia filologiczne na Uniwersytecie Karola, nie znał jeszcze polszczyzny. Do polonistyki zachęciło go z pewnością utworzenie w tymże roku Katedry Języka i Literatury Polskiej i powołanie na nią Mariana Szyjkowskiego, pod którego kierunkiem przeszedł Karol Krejčí, pierwszy w dziejach praskiej uczelni, wszystkie stopnie naukowe polonisty. Dla pogłębienia specjalizacji odwiedził kraj nasz przed wojną kilkakroć jako stypendysta. Najważniejszy był pobyt w latach 1927-1928; studiował wtedy dwa trymestry w Warszawie i jeden trymestr w Krakowie, słuchał wykładów naszych czołowych historyków literatury: J. Kallenbacha, I. Chrzanowskiego, S. Windakiewicza, J. Ujejskiego, M. Kridla, oraz językoznawców: J.N. Baudouina de Courtenay, J. Rozwadowskiego, K. Nitscha i innych. Wróciwszy do Pragi w 1928 r. doktoryzował się na podstawie rozprawy "Poláci v Čechách v době povstání listopadového a »Velké Emigrace«", po czym został asystentem Seminarium Słowistycznego na Uniwersytecie Karola. Habilitował się w r. 1935 po przedłożeniu pracy "Polská literatura ve vírech revoluce". W tymże roku został docentem w zakresie literatury polskiej.

Jako naukowiec wyrastał Karol Krejčí z racjonalno-krytycznego nurtu czeskiej myśli badawczej, jej tradycji pozytywistycznych, z wyraźnym ukierunkowaniem socjologicznym i kulturoznawczym. W jego przedwojennych pracach polonistycznych zarysowało się kilka linii zainteresowań. Najpierw romantyzm. -Na tej linii, poza wspomnianą rozprawą doktorską, sytuują się studia: „První krize českého slovanství. (Vliv polského povstání listopadového na české národní obrození)", 1928, oraz "Die polnische Romantik", 1939. Ukazał w nich, jak polska walka o wolność doprowadziła do konfrontacji słowiańskiej ideologii czeskich patriotów z rzeczywistością, a w konsekwencji uitorowała w Czechach drogę myśli rewolucyjnej. W ogólnej zaś charakterystyce polskiego romantyzmu szczególnie uwypuklił jego związek pragmatyczny z walką narodowowyzwoleńczą. Dziejów polskiej myśli rewolucyjnej, w jej aspekcie narodowym i społecznym, dotyczy pionierska w swej koncepcji książka "Polská literatura ve vírech revoluce" (1934): autor przedstawił tu, jak na wydarzenia 1905 r. zareagowały poszczególne generacje pisarzy

i jakimi elementami wzbogaciły literaturę; wydobył przy tym zasadnicze problemy życia polskiego na początku naszego stulecia, zwłaszcza w rozdziałach o Żeromskim i Stanisławie Brzozowskim.

Równocześnie zaznaczyły się zainteresowania Karola Krejčego literaturą staropolską. Ogłaszane już przed wybuchem wojny studia o Bartłomieju Paprockim zapowiadały monografię poświęconą temu pisarzowi polskiemu i czeskiemu. Pracował nad nią Krejčů w latach wojny. Wskutek zamknięcia uniwersytetu praskiego uczył wtedy czeskiego i niemieckiego w Akademii Handlowej, potem zaś skierowany został do Instytutu Słowiańskiego. Nie uniknął prześladowań; na początku 1945 więziony był za działalność w Klubie Socjologicznym, monografię jednak ukończył. Wyszła ona po wojnie pt. "Bartoloměj Paprocki z Hlohól a Paprocké Vůle (1946). Zapewniła ona awans temu pisarzowi, sytuując go wśród głównych nurtów literatury polskiej XVI w., i przyniosła rozległy obraz kultury Europy środkowo-wschodniej na przejściu od renesansu do baroku.

Mianowany w r. 1945 profesorem nadzwyczajnym, a trzy lata później profesorem zwyczajnym języka i literatury polskiej w Uniwersytecie Karola, działał Krejčů faktycznie w dwu katedrach: Sławistyki i Literatury Czeskiej; ponadto w latach 1954-1957 był prorektorem. W r. 1955 wybrany został na członka korespondenta CzAN, po roku zaś otrzymał stopień doktora nauk filologicznych.

Praca na uniwersytecie decydowała o kierunku badań naukowych Karola Krejčego w pierwszym powojennym piętnastoleciu: skupiały się one wokół literatur polskiej i czeskiej. W sytuacji, gdy dokonywało się przewartościowanie dziedzictwa kulturalnego, powstała monografia "Julius Słowacki - básník revolucionář" (1949), inspirowana jubileuszem poety, ale chyba zbyt pośpiesznie przenosząca na grunt czeski próby nowej interpretacji i oceny tego romantyka. Najważniejszym jednak dziełem polonistycznym Karola Krejčego z tego czasu jest obszerna "Hístoria literatury polskiej" ("Dějiny polské literatury", 1953), którą w pewnym sensie zaskoczył naszych polonistów, dyskutujących wtedy sprawę takiej syntezy na poziomie podręcznika uniwersyteckiego. Z perspektywy dwudziestu kilku lat dzieło to zdradza szereg, raczej zewnętrznych, cech znamienych dla ówczesnej fazy literaturoznawstwa

marksistowskiego. Ugruntowane na solidnych podstawach empirycznych, przemawia jednak nadal swymi walorami kulturoznawczymi, zwłaszcza w rozdziałach obejmujących czasy od schyłku XVIII w. do początku naszego stulecia. Bo też, czeskiego uczonego stale już absorbowały te stadia literackiego rozwoju, które przebiegały równoległe z kształtowaniem się nowoczesnego narodu i społeczeństwa. Poświadczają to kolejne studia o romantyzmie, inspirowane jubileuszem Mickiewiczowskim: "Mickiewicz w literaturach Słowian zachodnich i południowych" (1955), "»Wallenrod« i »Irydion« w literaturze czeskiej" (1956) oraz cenny przyczynek w kwestii tzw. wallenrodyzmu, odwołujący się do myśli średniowiecznej: "Doktrina »dè caede tyranni« a Mickiewiczův »Konrad Wallenrod«" (1956).

Ogłaszane równocześnie prace bohemistyczne Karola Krejčego dotyczą węzłowych zagadnień narodowej literatury i kultury XIX w., demokratycznych tradycji myśli społecznej i związanej z nią sztuki. (Wykorzystane one zostały potem częściowo w zbiorowej akademickiej "Historii czeskiej literatury", "Dějiny české literatury", III, 1961.) W pracach tych wiele miejsca poświęcono pisarzom praskim, miał bowiem Karol Krejčí wyjątkowe odczucie roli Pragi w dziejach narodu, czemu po latach dał wzruszający wyraz w książce znanej i u nas - w przekładzie - pt. "Praga, Legenda i rzeczywistość" (1974).

W tym czasie pełnej rozmachu działalności doszło jednak do bardzo przykrego zwrotu: w r. 1958 niesłusznie pozbawiono Karola Krejčego profesury uniwersyteckiej i wszystkich funkcji kierowniczych i przeniesiono jako pracownika naukowego do Instytutu Słowiańskiego (Slovanský ústav) CzAN, zreorganizowanego niebawem jako Instytut Języków i Literatur (Ústav jazyků a literatur) CzAN. Gdy po dziesięciu latach został oficjalnie zrehabilitowany i ponownie zaproponowano mu profesurę, zdecydował się pozostać w Akademii. Na uniwersytecie prowadził czas jakiś wykłady i seminaria zleczone, stale natomiast rozwijał akcję odczytową, cieszącą się wielką popularnością. Samorzutnie skupiło się przy nim kilku młodych pracowników naukowych w ramach Redakcji "Slavii".

Badania naukowe Karola Krejčego uległy w tym czasie intensyfikacji.

cji i nabrały wyraźnie porównawczego charakteru. Od komparatystyki nie stronił zresztą od początku. W praktyce wychodził z założeń szkoły P. van Tieghema (w Pradze reprezentował ją M. Szykowski), uwzględniając z biegiem lat coraz widoczniej czynnik socjologiczny. Obserwować to można od młodzieńczego studium "J. Bart Cižinski - dramatik" (1926), w którym wziął pod uwagę także możliwość polskich wpływów na łużyckiego poetę, i referatu na II Kongres Słowistów w Warszawie (1934), porównującego dzieła Bourgeta, Sienkiewicza i Viktora Dyka, aż po wspomniane prace ogłoszone po wojnie. Wiele uwag o stosunku wzajemnym piśmiennictwa polskiego i czeskiego zawiera też "Historia literatury polskiej". W latach sześćdziesiątych Krejčí bardzo żywo reagował na szybki rozwój komparatystyki światowej (nb. był członkiem Association Internationale de la Littérature Comparée) i ożywiającej ją aktualnie tendencje; pociągał go zwłaszcza genologiczny i typologiczny aspekt badań porównawczych, zawsze z obszernym uwzględnieniem uwarunkowań społecznych.

W dorobku komparatystycznym Karola Krejčí z ostatnich lat dwudziestu rozróżnić można dwie grupy prac: takie, w których punktem wyjścia są bądź literatura polska, bądź czeska, oraz studia i dzieła zakładające szerszą podstawę porównań. Z poloników przynależnych do grupy pierwszej wymienić należy następujące: "»Pan Balcer w Brazylii« na tle rozwoju poematu realistycznego w literaturze czeskiej i polskiej" (1960); "Powieść rodowa w literaturze polskiej i czeskiej na tle »Nocy i dni« Marii Dąbrowskiej" (1962); "Román Jana Hr. Potockého, jeho genologie a genealogie" (1971); najważniejsze zaś rezultaty badań porównawczych nad swą literaturą ojczystą zebrał w książce "Česká literatura a kulturní proudy evropské" (1975), w której ukazał, jak twórczość czeska od schyłku XVIII w. do pierwszej wojny światowej włączała się do ogólnoeuropejskiego kontekstu literackiego, w ciągłych zetknięciach z prądami światowymi szukając równocześnie swojego specyficznego charakteru.

Większą grupę stanowią prace o szerzej zakreślonej podstawie porównań (z reguły wiele miejsca zajmuje w nich literatura polska), m.in. studia: "Klasicismus a sentimentalismus v literaturách východních

a západních Slovanů" (1958), "Velká epika ve slovanských literaturách XIX století". Śledząc skomplikowaną linię rozwojową tzw. wielkiej epiki u Słowian, Karol Krejčí uwypuklił światowe znaczenie "Eugeniusza Oniegina" i "Pana Tadeusza" jako dzieł, które wywodzą się wprawdzie z tradycji poematu epickiego, ale w swoich rysach zasadniczych wyprzedzają koncepcję i twórczą metodę powieści realistycznej. W głównym swoim dziele komparatystycznym - obszernej książce "Heroikomika v básnictví Slovanů" (1964) postawił sobie Karol Krejčí za cel przesłedzenie w ramach wszystkich literatur słowiańskich rozwoju i losów, a także społecznej funkcji poematu wywodzącego się z eposu heroikomicznego, poprzedzając te zasadnicze wywody długim ekskursem w europejską tradycję literacką tego rodzaju. Z właściwym sobie zamiłowaniem autor rzutuje problematykę na szerokie tło kulturalne, tak że książka przera-
dza się w studium z zakresu kultury. Ramy czasowe: od Homera i Wergilego do Majakowskiego, Haška i współczesnej groteski, dają wyobra-
żenie o rozmiarach tego naukowego przedsięwzięcia. Obejmuje ono twór-
czość polską od Jana Kochanowskiego do K.I. Gałczyńskiego. Szczegół-
nie celne są ustępy o heroikomicznej genezie "Eugeniusza Oniegina" i
"Pana Tadeusza".

Tak rysują się główne szlaki badawcze Karola Krejčego¹. Wiele studiów ukazało się w publikacjach polskich. Bogactwo problemowe i te-
matyczną różnorodność dorobku czeskiego uczonego zaprezentowaliśmy
w przekładach wydanych w książce pt. "Wybrane studia slawistyczne"
(1971).

x

Wielkie zasługi ma Karol Krejčí jako wychowawca młodej kadry. Jego uczniowie wykładają polonistykę na praskiej uczelni i w ośrodkach zagranicznych, pracują w instytucjach naukowych i wydawnictwach Pra-
gi, Bratysławy, Ołomuńca; tłumaczą i propagują literaturę polską, w
czym także wzorem był im Profesor jako autor bardzo licznych wstę-
pów i posłowi, przybliżających czeskiemu czytelnikowi naszych pisarzy
dawnych i współczesnych, jako prelegent na tłumnie uczęszczanych od-
czytach.

W dowód uznania z polskiej strony otrzymał Karol Krejčí wysokie odznaczenia państwowe, doktorat honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego (1965), nagrodę Polskiego Oddziału Stowarzyszenia Kultury Europejskiej SEC (1972).

Bywał często naszym gościem, uczestnikiem imprez naukowych, na których bezpośrednio prezentował świetną znajomość polskiej kultury i swoje w niej rozmiłowanie. A jego wypróbowana przyjaźń dla Polski znajdowała potwierdzenie w licznych związkach przyjaźni osobistych.

Przyjmowaliśmy go zawsze serdecznie; tym trudniej pogodzić się teraz z myślą, iż nie zastaniemy już Profesora Karola Krejčego w Pradze i nie powitamy go więcej w Polsce. Pozostały jednak dzieła, zapewniające trwałą pamięć wybitnemu przedstawicielowi czeskiej humanistyki, który wzbogacał wiedzę o polskiej literaturze i kulturze oraz krzewił ją w swojej ojczyźnie i w świecie.

---

¹ Szczegółowy wykaz publikacji zob. T. Bešta, "Bibliografie prací univ. prof. PhDr. Karla Krejčiho, DrSc., člena korespondenta ČSAV, z přehledem jeho vědecké činnosti," Praha 1970, Univerzita Karlova; nadto uzupełnienie: tenże, "Soupis prací Karla Krejčiho za léta 1969-1973", "Slavia" (1974), č. 3.

Prof. dr Józef Magnuszewski

WITOLD TASZYCKI

(20 VI 1898 – 8 VIII 1979)

Kiedy w roku akademickim 1947/48 profesor Taszycki rozpoczął na Uniwersytecie Jagiellońskim wykłady: "Polskie nazwy miejscowe na tle słowiańskim", "Zarys historycznej dialektologii polskiej", "Nazwy gór i rzek" i "Problem pochodzenia polskiego języka literackiego", oraz "Ćwiczenia z onomastyki słowiańskiej" - stało się jasne, że do rozwiniętych już w Krakowie badań z zakresu dialektologii, historii języka